
В. І. ЦИБУХ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ТУРИЗМУ

Наукові праці МАУП, 2017, вип. 53(2), с. 37–43

Туризм розглядається як пріоритетний напрям діяльності, що відіграє провідну роль, є складовим чинником і невід'ємним ланцюгом соціальних, культурних, економічних та міжнародних відносин. У наведеному дослідженні розглянуто основні директивні документи ЮНВТО, наведено світові показники розвитку галузі, сформульовано нагальні питання, які необхідно вирішувати на урядовому рівні.

Всебічне дослідження аспектів розбудови української культури засобами туризму є актуальним питанням, спричиненим багатогранністю та суспільною значущістю. Туризм відіграє провідну роль у розвитку економік більшості країн світу, є однією з перспективних галузей господарства, стрімко випереджаючи більшість напрямів. Ця галузь є неодмінною частиною життєдіяльності, тому вкрай важливим є вдосконалення реалізації державної політики у цьому напрямку. Недостатність уваги з боку влади до цього питання може позиціюватися як недосконала модель формування позитивного іміджу країни у світі. Практика показує, лише за втілення збалансованого підходу можливий стрімкий шлях до створення успішного образу держави — це підкреслює важливість цієї проблеми.

Використання засобів туризму є одним із основних завдань стратегії розвитку нашої держави. Цій проблемі присвятили свої дослідження Л. Лук'янова, О. Любіцева, М. Мальська, І. Мініч, В. Пазенок, Т. Сокол, В. Федорченко та інші, які утворили методологічну базу теорії туризму. Також відзначимо таких іноземних дослідників, як М. Борушак, В. Гаворецькі, І. Зорін, І. Інджейчик, М. Кабушкін, В. Квартальнов, Р. Макінтош, О. Сесьолкін, С. Стечів, Я. Фечко та ін. Проте розгляд реальних кроків на стратегічній та довгостроковій основі щодо розбудови української культури засобами туризму вимагає нового наукового розуміння, враховуючи на сучасну геополітичну ситуацію, безпекові та іміджеві виклики, що стоять перед Україною.

Тому актуальність цієї теми окреслюється через результативність застосування засобів туризму у розбудові культури та досягнення всього спектра першочергових цілей на загальнодержавному рівні, забезпечення національних інтересів та формування стратегії.

Розглянемо системне дослідження ролі та значення туризму на сучасному етапі та перспективи розвитку.

“Енциклопедичний словник-довідник з туризму” до тлумачення терміна “туризм культурний” підходить таким чином: “поїздки з метою ознайомлення і пізнання культурної спадщини різних країн і народів. Цілі та принципи цього туристського руху було закладено в Хартії туризму, прийнятій на міжнародному семінарі з туризму в 1976 р. з ініціативи Міжнародної ради з пам’ятників та історичних місць ЮНЕСКО. На основі цих принципів було розроблено класифікацію використання культурної спадщини” [6].

У сучасному світі туризм набуває соціально-антропологічного та культурного значення, потребує окремого вивчення його смислоутворювальних цінностей.

Ще до початку ХХ ст. було підтверджено, що в силу просторості своєї сутності, туризм виявився тісно пов’язаним з багатьма науками. Серед них — географія, економіка, фізіологія, культурологія, психологія, юриспруденція, статистика, історія, порівняльне мовознавство та ін.

Туризм відіграє важливу соціальну роль, за якої шляхом оптимізації та вмілого поєднання цілком можливе виведення економіки країни на новий рівень, який забезпечить економічну стабільність, розвиток регіонів, створення нових робочих місць та суттєвий прогрес суспільного життя [7].

Економічний ценз ролі туризму в умовах сьогодення обумовлений векторністю, яка сприяє економіці, надаючи можливості розвитку сільського господарства, торгівлі, будівництва, культури, зв’язку, створює робочі місця та, безумовно, є джерелом валютних надходжень.

На перший погляд концепція “розвитку культури через туризм”, яка адаптується у нашій країні, загально визнана розвиненими країнами та знайшла своє застосування як дієвий комунікатор зі світом, впровадження якого вимагає переосмислення емпіричного виміру.

Розглядаючи туризм як сукупність аксіологічних явищ довгострокової дії, розрахованих на масових споживачів, можемо зробити висновок про ймовірність розбудови низки елементів культури цим шляхом. Безумовно, передумовою розвитку є не тільки запас матеріальних та нематеріальних благ, а й можливості цього підґрунтя для реалізації політики задля вмотивованості форм та класифікацій.

Позитивно оцінюючи економічну роль галузі, не можна окреслювати цей фактор єдиним основоположним критерієм оцінки, оскільки окремої уваги потребує його світоглядна та культурна функції.

Потрібно пригадати дещо вужчий, але не менш важливий інструмент — культуру, яка складається з матеріальних та нематеріальних надбань, відтворення історії, переформовування упередженості ставлення та формування сприятливих умов задля позитивного іміджу та інвестиційно-привабливого мікроклімату. Серед першочергових кроків цього напрямку є створення дієвої державної культурної політики для подолання економічної кризи та підняття на якісно новий ідеологічний рівень пізнання.

Беручі до уваги внутрішній та міжнародний туризм як фактор культурного розвитку людства, не можна обійти увагою його тісний зв'язок із суспільством, як неподільного компонента масового характеру. Сила туризму та його здатність впливати прямо чи опосередковано на націю шляхом вдалих та продуманих кроків втілюють у життя ідею збагачення культурного надбання [5].

Фахове відношення до художньої, культурної та археологічної спадщини, традиційних ремесел, фольклору, писемності, обрядів має бути покладеним до основи туристської діяльності, оскільки це сприяє процвітанню загалом [1].

З метою підтримки такого розуміння і дбайливого ставлення необхідно сприяти поширенню відповідної інформації про [8]:

а) звичаї місцевого населення, його традиції, місцеві заборони, священні місця, святині, які необхідно поважати;

б) їхні мистецькі, археологічні, культурні цінності, які повинні бути збережені;

в) фауну, флору та інші природні ресурси.

За останні кілька років туризм довів, що є потужним і стійким фактором сприяння відновленню економіки. Будучи одним з найбільших секторів економіки, забезпечує одне з дев'яти робочих місць у світі. У багатьох країнах, які входять до Всесвітньої туристської організації, у туризмі зайнята більша частка робочого населення. Стійкий туризм у дестинації допомагає проводити діяльність, спрямовану на забезпечення максимально ефективного використання переваг в інтересах громад, відвідувачів і культурної спадщини при мінімізації негативного впливу [9].

За останні 60 років туризм зазнав подальшого розширення і диверсифікації, щоб стати одним з найбільших і швидкозростаючих секторів економіки у світі. Крім традиційних фаворитів Європи і Північної Америки з'явилося багато нових напрямів. Показники розвитку цієї галузі мають постійно зростаючу динаміку, яка демонструє силу і стійкість сектору.

Міжнародні туристські прибутки зросли у всьому світі з 25 млн у 1950 р. до 278 млн у 1980 р., 674 млн у 2000 р. і 1186 млн у 2015 р.

Крім того, надходження від міжнародного туризму, зароблені напрямами по всьому світу, виросли з 2 млрд дол. США у 1950 р. до 104 млрд дол. у 1980 р., у 2000 р. — 495 млрд дол., у 2015 р. — 1260 млрд дол.

Туризм є основною категорією міжнародної торгівлі послугами. На додаток до надходжень, отриманих у пунктах призначення, міжнародний туризм також генерує 211 млрд дол. в експорті через міжнародні послуги пасажирського транспорту, надані нерезидентам у 2015 р., в результаті чого загальна вартість експорту туризму становить 1,5 трлн дол., або 4 млрд дол. у середньому щодня.

Міжнародний туризм зараз становить 7 % від світового експорту товарів і послуг, порівняно з 6 % у 2014 р., туризм зростає швидше, ніж світова торгівля протягом останніх чотирьох років.

Як світова категорія експорту, туризм займає третє місце після палива та хімікатів.

Згідно з довгостроковим прогнозом звіту з туризму ЮНВТО [10], кількість міжнародних туристів в усьому світі поступово зростатиме і досягне 1,8 млрд до 2030 р.

Реальна ситуація, яка за останні роки склалася в країні, вкрай негативно вплинула на сферу туристського господарювання. При тому, що Україна за своїм рекреаційним та культурним потенціалом має унікальні можливості, які можуть стати одним з основних джерел наповнення державного бюджету, — вони на сьогодні не використовуються. Необхідно розпочати з вирішення ключових питань на державному рівні, враховуючи світовий досвід.

Згідно з рейтингом конкурентоспроможності, складеного Всесвітнім економічним форумом, індекс GCI глобальної конкурентоспроможності України становить 4,0 — це, відповідно, 79 місце між Гватемалою і Таджикистаном [11, 25].

У 2015 р. Україна прийняла 12,4 млн туристів, за рахунок чого отримала 1,1 млн дол. надходжень [10].

В Україні станом на 2015 р. кількість театрів становить 113, які відвідує 5,6 млн осіб на рік; концертних організацій — 73, кількість слухачів концертів на рік становить 2,5 млн осіб; музеїв — 564, які відвідує 15,1 млн осіб на рік. У 2013 р. було проведено 922 виставкових заходи, з них виставки — 403 та ярмарки — 519. Кількість учасників виставкових заходів становила 55,9 тис. осіб, з них іноземних — 3 тис. осіб, при цьому кількість відвідувачів цих заходів — 5,6 млн осіб [2].

Згідно з переліком пам'яток культурної спадщини національного значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, налічується 891 об'єкт [3].

Плине час, посилюється культурна присутність нашої країни у світі, іде діалог та встановлення нових зв'язків. Інструментом реформ Урядом визначено розробку раціональної та дієвої моделі культурної політики. Підтвердженням цього є проект Дорожня карта “Культура 2025”. Як наслідок, Урядом було схвалено Довгострокову стратегію розвитку української культури — стратегію реформ, яка створює плацдарм для проведення спільної роботи державних органів та громадськості над реформуванням культури України та розкриває конкретні кроки щодо досягнення бажаного результату.

Особлива увага у Стратегії приділяється як гуманітарній політиці, так і соціально-економічному розвитку на шляху демократизації із збереженням стародавніх культурних цінностей та традицій.

Громадська позиція та формування суспільства європейського рівня у поєднанні з ноу-хау мають сприяти збереженню спадщини та виведенню галузі туризму на провідне місце у суспільно-економічному розвитку.

На жаль, тривалий час питанню культури, з боку держави, не приділялося належної уваги, у тому числі і фінансової, що спричинило появу негативних явищ у суспільстві, оскільки цю галузь, без перебільшення, можна віднести до найчутливіших до будь-яких потрясінь.

Культура стає ядром творчості, вираження особистості та оновлення міжособистісних стосунків, обміну знаннями, пізнання та вдосконалення.

Її розвиток має бути дієвим центром національних інтересів та державної політики.

Культурний розвиток задля визнання національної культури прямо залежить від координації державних органів щодо справ галузі та роботи культурних представництв за кордоном задля посилення інтеграції у культурний європейський простір.

Йдеться про вдосконалення та модернізацію засобів підтримки культури, яка не можлива без відповідного оцінювання зовнішніх факторів та динаміки їх прямого впливу, безпосередньо на ефективність.

Доступність та відкритість культурних ресурсів та надбань є основоположною умовою розвитку особистості. Суть полягає у доступності новітніх форм культурного самовираження та взаємодії на різних рівнях з метою координації зусиль розповсюдження відомостей, де особливої уваги набуває культурна дипломатія, локомотив формування міжнародного партнерства та інвестицій. Іноді причиною пасивної міжнародної діяльності культурних центрів є невідповідність щодо визначення самого поняття культурної дипломатії, культури країн ЄС та України.

Доцільно навести приклад відносно Програми Європейської комісії “Креативна Європа”, яка розрахована на період 2014–2020 рр., в якій бере участь і Україна. Програма створена для надання інвестиційних можливостей розвитку секторів (культурного та креативного) у країнах ЄС та “Східного партнерства”. Наша країна бере участь у програмі “Культура”, яка зосереджує такі напрями: проекти ЄС (транскордонне співробітництво, доступність культур, креативність, промоція), літературні переклади, європейські платформи (мобільність та доступність) тощо. Ця програма передбачає створення національних Бюро, які є незалежними щодо влади. Проте існують перешкоди на цьому шляху: недосконале законодавство, яке не налічує взаємоузгоджених положень про креативну індустрію, сектор економіки і найголовніше — неприйняття культури як рушійної сили економіки.

Безумовно, потребує оновлення та змістовного наповнення діюча база закладів культури та освітні програми — сьогоденні технології мають бути невіддільною їх частиною.

Серед першочергових заходів з уніфікації стану справ необхідно відзначити:

- піднесення ролі культури у національному розвитку шляхом державно-приватного партнерства;
- оновлення законодавчого підґрунтя до вимог ЄС;
- втілення ідеї ЮНВТО “Туризм — зближення культур”;
- застосування кроків до оновлення культурного продукту за викликом часу із відповідним рівнем інформаційного простору.

Держава має спрямовувати свої дії на закріплення культурної ідентичності, де тільки за рахунок міжсекторної взаємодії під час просування національного продукту створюються нові проекти та партнери. Системність підходу та скоординованість дій щодо промоції національного культурного продукту мають бути однією з цілей розвитку [4].

Отже, сучасний туризм є глобальним фактором розвитку економіки, соціології, культури тощо. Багатогранність феномену туризму обґрунтована та не потребує переконань. За своїми функціями туризм здатний стати запорукою розбудови української культури. За умови поєднання індустрії туризму та ринку туристських послуг цілком можливий позитивний ефект створення привабливого іміджу нашої держави. Україні потрібно підвищити увагу до культурної дипломатії як в країні, так і за її межами, потрібний пілотний проєкт, а також створення так званої “платформи” обміну для зацікавлених осіб задля просування національного культурного продукту та його інтеграції у всесвітній простір.

Джерела

1. Глобальний етичний кодекс туризму // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні / за ред. В. К. Федорченка. Київ: Юрінком-Інтер, 2002. С. 89–97.
2. Культура [Електронний ресурс] // Ukrstat.org – Публікація документів Державної Служби Статистики України. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html
3. Нерухомі пам'ятки України національного значення [Електронний ресурс] // Міністерство культури України. Офіційний сайт. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244948281&cat_id=244910406.
4. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р [Електронний ресурс] // Уряд. портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248862610>.
5. Манильская декларация по мировому туризму. Принята Всемирной конференцией по туризму, проходившей в Маниле (Филиппины) с 27 сентября по 10 октября 1980 года // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні / за ред. В. К. Федорченка. Київ: Юрінком-Інтер, 2002. С. 53–57.
6. *Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І.* Енциклопедичний словник-довідник з туризму / передм. В. М. Литвина. Київ: ВД “Слово”, 2006. 372 с.
7. *Зорин И. В.* Феномен туризма: Миссия и функции туризма. Этнологические начала путешествий. Профессиональное туристское образование. Образование и карьера в туризме [избр. соч.]. Москва: Наука, 2005. 552 с.
8. Хартия туризма (1985) WTO. Madrid. 1985 // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні / за ред. В. К. Федорченка. Київ: Юрінком-Інтер, 2002. С. 87–89.
9. Communication of the Chair. Message of the Chair of the 104th UNWTO Executive Council Honourable Yehia Rashed, Minister of Tourism, Egypt [Електронний ресурс] // The World Tourism Organization (UNWTO). URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/ce104_02_communication_of_the_chair_en.pdf
10. UNWTO Tourism Highlights. 2016 Edition [Електронний ресурс] // World Tourism Organization. URL: <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418145>.
11. The Global Competitiveness Report 2015-2016 [Електронний ресурс] / Editor Klaus Schwab // World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf

Розглянуто питання багатогранності туризму як суспільного явища, що має важливе значення у житті

народів з безпосереднім впливом на соціальну, культурну, освітню та економічну області життя держав і їх міжнародних відносин. Проаналізовано динаміку туристичних потоків та економічні показники розвитку світового туризму. Запропоновано стратегічні цілі в галузі культури через призму розвитку туристичної індустрії.

The questions of diversity of tourism as a social phenomenon that is important in the life of Nations, has a direct impact on the social, cultural, educational and economic field life of States and their international relations. The dynamics of tourist flows and economic indicators of world tourism. Proposed strategic objectives in the field of culture through the prism of the development of the tourism industry.

Рассмотрены вопросы многогранности туризма как общественного явления, что имеет важное значение в жизни народов, непосредственным воздействием на социальную, культурную, образовательную и экономическую области жизни государств и их международных отношений. Проанализирована динамика туристических потоков и экономические показатели развития мирового туризма. Предложены стратегические цели в области культуры через призму развития туристической индустрии.

Надійшла 17 травня 2017 р.